

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU (CSR) NA PRZYKŁADZIE BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

Rafał Balina

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw,
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Abstrakt. W opracowaniu dokonano określenia wielkości i zakresu działalności społecznej prowadzonej przez banki spółdzielcze w latach 2009–2013. Badania objęto 50 banków spółdzielczych funkcjonujących w Polsce. Przeprowadzone badania wykazały, że w okresie badawczym banki spółdzielcze prowadziły działalność prospołeczną w istotnym dla społeczności lokalnych zakresie, przy czym działalność ta w latach 2011–2012 została ograniczona ze względu na skutki kryzysu finansowego. Ponadto badania wykazały, że banki spółdzielcze w znacznym zakresie wspierają funkcjonowanie społeczności lokalnych, na co wskazuje ogromny wachlarz dofinansowywanych inicjatyw lokalnych począwszy od działań na rzecz oświaty, kultury poprzez sport i organizacje religijne.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność biznesu, banki spółdzielcze, działalność społeczna

WSTĘP

Banki spółdzielcze są wyjątkowym przykładem instytucji, która z jednej strony jest nierozłącznym elementem współczesnych globalnych rynków finansowych, z drugiej zaś – sercem lokalnych systemów finansowych [Szpringer 2009]. Przez dekady banki spółdzielcze funkcjonowały, bazując na ideach samopomocy i wzajemnego wsparcia połączonego z działalnością na rzecz swoich członków oraz rynków i społeczności lokalnych [Alińska 2008]. Stąd też Międzynarodowe Stowarzyszenie Bankowości Spółdzielczej uważa bank spółdzielczy za podmiot finansowy, należący do jej członków, będących jednocześnie jego właścicielami

i klientami [Fiordelisi, Soana i Schwizer 2013]. Banki spółdzielcze tworzone są z reguły przez osoby pochodzące z tej samej społeczności lokalnej bądź przez osoby przynależne do tej samej grupy zawodowej, bądź też przez osoby działające dla osiągnięcia wspólnego celu [Babbie 2001]. Idea zarówno spółdzielczości, jaki i samych banków spółdzielczych jest głęboko zakorzeniona w świadomości społeczności lokalnych, gdyż to często banki spółdzielcze w istotnym zakresie wspierają i uczestniczą w zrównoważonym rozwoju lokalnym [Strzelecki 2008; Golec 2010]. Często to dzięki bankom spółdzielczym część regionów Polski uniknęło wykluczenia społecznego spowodowanego dostępem do usług bankowych. Bardzo często banki spółdzielcze przyczyniają się do ubankowienia społeczności na terenie, których prowadzą działalność, co stanowi niewątpliwie korzyść dla społeczności lokalnych.

Rozpatrując wymiar społeczny działalności banków spółdzielczych, w pierwszej kolejności należy podkreślić niedoskonałość działań informacyjnych zarówno na poziomie samych spółdzielni, jak i całego sektora bankowości spółdzielczej [Balina 2013]. Pomimo wskazywania na społeczny, często też określony jako spółdzielczy, kontekst funkcjonowania banków spółdzielczych ocena działalności tego rodzaju banków w dalszym ciągu dokonywana jest przede wszystkim w wymiarze ekonomicznym, podczas gdy łączna ocena ich funkcjonowania powinna uwzględniać również wymiar społeczny [Campbell, Moore i Metzger 2002]. Mając na uwadze różne znaczenia społecznych aspektów działalności poszczególnych instytucji, zmniejszenie zakresu wymiaru społecznego wraz ze wzrostem skali działalności, a także do pewnego stopnia konkurencyjności celów społecznych i ekonomicznych, uwzględnienie społecznego wymiaru działalności banków spółdzielczych dałoby pełniejszy obraz efektów ich działalności [Balina 2014]. Pozwoliłoby to między innymi na uwzględnienie w ocenie ekonomicznej trudniejszych warunków prowadzenia działalności przez banki spółdzielcze w małych miejscowościach. Na poziomie sektorowym dla oceny wymiaru społecznego działalności banków spółdzielczych istotne byłoby gromadzenie szczegółowych informacji wypuklających spółdzielczy charakter bankowości spółdzielczej i ich upublicznianie, organizowanie konkursów oceniających banki spółdzielcze pod względem społecznym [Miles i Munilla 2005]. Przykładowo Europejskie Stowarzyszenie Banków Spółdzielczych w publikowanych danych statystycznych oprócz grupy wskaźników typowo ekonomiczno-finansowych prezentuje grupę wskaźników dotyczących społecznego wymiaru bankowości spółdzielczej takich jak: dynamika wzrostu liczby członków, udział nadwyżki finansowej zatrzymanej czy przeznaczanej na cele społeczne, wskaźnik udziału członków w walnym zgromadzeniu [Szambelańczyk 2006; Hausner 2008].

Społeczny wymiar działalności spółdzielni powinien być oceniany z punktu widzenia realizacji następujących zasad [Carroll 1991; Cannon 1992]:

- wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,
- oddolny obywatelski charakter inicjatywy,
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania,
- możliwie partycypacyjny charakter działania,
- ograniczona dystrybucja zysków.

Należy jednak pamiętać, że przedstawiony zestaw zasad nie musi zostać spełniony w pełni, aby jakieś przedsięwzięcie uznać za przedsiębiorstwo społeczne. Od przedsięwzięcia zaliczanego do sektora ekonomii społecznej nie wymaga się spełnienia wszystkich kryteriów, lecz większości z nich.

Problemem związanym z określeniem użyteczności społecznej działalności banków spółdzielczych jest rozstrzygnięcie, czy podstawowym motywem funkcjonowania banków jest interes ekonomiczny przejawiający się wysokim poziomem efektywności czy też jest on jedynie instrumentem dla realizacji celów społecznych [Carroll 2004]. Przykładem takiego stanu rzeczy jest to, że w Polsce jedynie 27% spółdzielni deklaruje cele społeczne jako najważniejsze motywy podejmowania działalności gospodarczej. Najważniejszym zaś motywem, wskazywanym przez kierownictwo spółdzielni była poprawa sytuacji materialnej członków/pracowników.

Kolejnym elementem związanym ze społecznym charakterem bankowości społecznej jest to, że cele społeczne banków spółdzielczych mogą być deklarowane i realizowane w odniesieniu do lokalnego środowiska, tj. określonej społeczności [Chemmanur i Fulghieri 1994]. Ta reguła przejawia się tym, że banki spółdzielcze najczęściej ograniczają zasięg swojej działalności społecznej do terenu, na którym prowadzą działalność i dystrybucję usług. Banki spółdzielcze w swoich deklaracjach strategicznych najczęściej wskazują kwestie zaspokajania potrzeb członków i klientów w pewnym środowisku lokalnym, czasami również wspieranie potrzeb społeczności lokalnej [McDonaldd i Rundle-Thiele 2008].

Istotne jest jednak, aby w ślad za określonymi deklaracjami tworzone były i udostępnianie społeczeństwu informacje o faktycznie podejmowanych działaniach społecznych. Wydaje się, że niekiedy brak wiedzy o podejmowanych działaniach społecznych i specyfice funkcjonowania może być przyczyną niedostrzeżenia funkcji społecznych banków spółdzielczych [Korenik 2009]. W praktyce polskich spółdzielni kredytowych cel społeczny realizowany jest między innymi przez: świadczenie usług finansowych na terenie działań ekonomicznie trudnych, oferowanie usług finansowych, w tym kredytów dla ekonomicznie słabszych klientów, przeciwdziałanie wykluczeniu finansowemu, propagowanie korzystania z usług bankowych oraz wspieranie społeczności lokalnych.

METODYKA BADAŃ

W niniejszym artykule podjęto próbę określenia zakresu podejmowanych przez banki spółdzielcze działań na rzecz społeczności lokalnych oraz wielkości środków przekazywanych przez banki spółdzielcze na ten cel. W celu zgromadzenia danych został opracowany kwestionariusz ankiety, w którym zapytano zarządzających bankami spółdzielczymi o: wielkość kwot przekazywanych na cele społeczne, liczbę wspartych inicjatyw, rodzaj wspartych działań prospołecznych na rzecz społeczności lokalnych oraz na temat zakresu działań podejmowanych na rzecz społeczności lokalnych. Okres badawczy był pięcioletni i objął lata 2009–2013. Ankietę przesłano do wszystkich banków spółdzielczych funkcjonujących na Polsce według stanu na dzień 31 grudnia 2013, tj. do 572 banków spółdzielczych. Wypełnione ankiety otrzymano z 50 banków spółdzielczych, tj. z 8,74% populacji generalnej. Uzyskane informacje dotyczące wspartych inicjatyw społecznych pogrupowano w następujące kategorie:

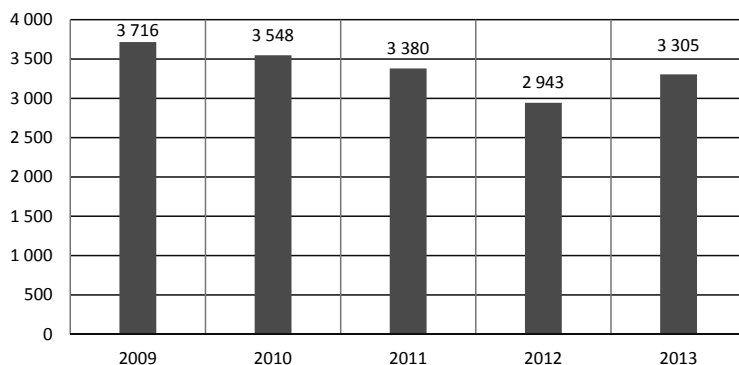
- inicjatywy związane z kulturą,
- wspieranie inicjatyw podejmowanych przez organizacje samorządowe,
- darowizny na rzecz osób fizycznych,
- darowizny na rzecz instytucji bezpieczeństwa publicznego,
- inicjatywy związane z działalnością oświatową,
- wspieranie działalności organizacji religijnych,
- środki przeznaczone na działalność organizacji pozarządowych,
- wspieranie działalności związanej ze sportem.

WYNIKI BADAŃ

Z przeprowadzonych badań wynika, że badane banki spółdzielcze w latach 2009–2013 wspierały od ponad 2,9 tys. (w 2012 roku) do ponad 3,7 tys. (w 2009 roku) inicjatyw na rzecz społeczności lokalnych. Jak wynika z rysunku 1, w okresie badawczym łączna liczba przekazanych darowizn na cele społeczne charakteryzuje się tendencją malejącą, co może być związane ze zmniejszającym się udziałem banków spółdzielczych na rynku bankowym w Polsce oraz z niższym poziomem ich efektywności w ostatnich latach w porównaniu do banków komercyjnych.

Interesujące jest również to, że w latach 2009–2013 zmalała przeciętna liczba przekazywanych przez banki spółdzielcze darowizn na cele społeczne. Otóż w 2009 roku badane banki spółdzielcze przekazywały średnio 75 darowizn w ciągu roku, natomiast w 2013 roku wspierały one średnio 66 inicjatyw społecznych, co oznacza spadek o 12% w pięcioletnim okresie badawczym.

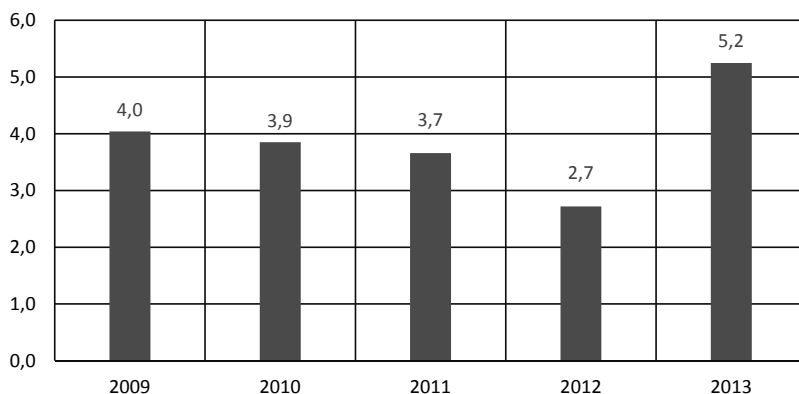

RYSUNEK 1. Łączna liczba przekazanych darowizn na cele społeczne przez badane banki spółdzielcze [szt.]

Źródło: Badania własne.

Mając na uwadze malejącą w okresie badawczym liczbę przekazywanych darowizn, należy stwierdzić, że łączna suma przekazanych przez badane banki spółdzielcze do 2012 roku malała – z 4 mln zł w 2009 roku do 2,7 mln zł w 2012 roku. W 2013 roku natomiast badane banki spółdzielcze przeznaczyły na cele społeczne ponad 5,2 mln zł, co należy uznać za istotne wsparcie dla społeczności lokalnych, na których terenie banki te funkcjonowały. Może to wynikać z tego, że po okresie kryzysu banki spółdzielcze, aby odbudować swoją pozycję rynkową, ograniczyły działalność społeczną na rzecz powiększania funduszy własnych będących podstawą ich funkcjonowania. Wielkość wsparcia dla społeczności lokalnych przekazanego przez badane banki spółdzielcze przedstawiono na rysunku 2.

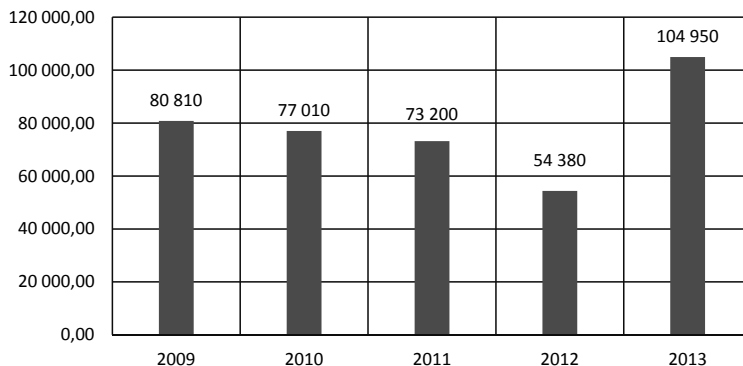

RYSUNEK 2. Łączna kwota przekazanych darowizn na cele społeczne przez badane banki spółdzielcze [mln zł]

Źródło: Badania własne.

Uwzględniając przedstawione dotychczas wynik badań, należy stwierdzić, że mimo spadku ogólnej liczby przekazywanych darowizn na cele społeczne przez badane banki spółdzielcze wzrosła natomiast przeciętna wielkość wsparcia. Z uzyskanych danych wynika, że banki spółdzielcze objęte badaniem przekazywały w 2013 roku blisko 105 tys. zł na cele społeczne, przy 80 tys. zł przekazanych w 2009 roku. Podobne tendencje, jak te przedstawione na rysunku 3, wykazywały banki spółdzielcze pod względem wartości przeciętnej przekazanej darowizny.

RYSUNEK 3. Przeciętna kwota środków przeznaczonych przez badane banki spółdzielcze na cele społeczne [zł]

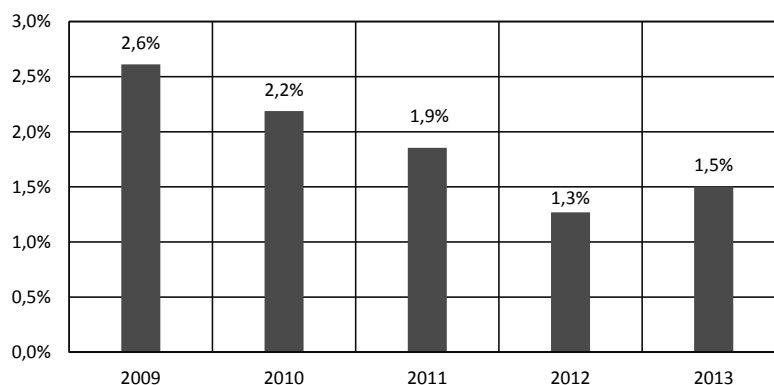
Źródło: Badania własne.

Jak wynika z badań w 2009 roku, przeciętna darowizna wynosiła 1,09 tys. zł i jej poziom był zbliżony w latach 2010–2011. Następnie w 2012 roku spadła ona do 0,92 tys. zł, po czym w 2013 roku wzrosła do blisko 1,6 tys. zł. Taki stan rzeczy był wynikiem poprawy efektywności banków spółdzielczych oraz czynników związanych z rozwojem ekonomiczno-społecznym na terenach, na których funkcjonowały badane banki spółdzielcze.

Mając na uwadze dotychczasowe wyniki badań, na rysunku 4 określono wielkość relacji kwoty przekazywanych przez banki spółdzielcze darowizn na cele społeczne w odniesieniu do zysku brutto.

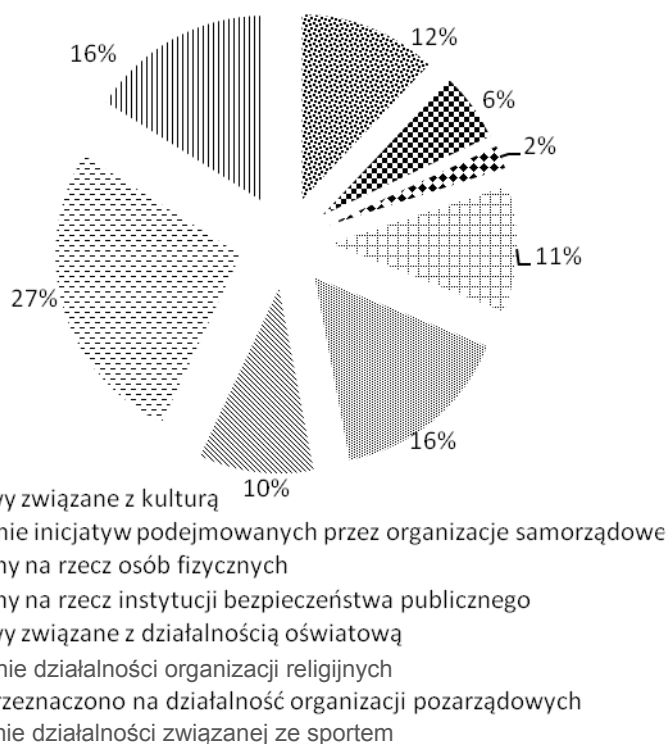
Z przeprowadzonych badań wynika, że w okresie badawczym udział darowizn na rzecz społeczności lokalnych w zysku brutto badanych banków spółdzielczych charakteryzował się tendencją spadkową. W latach 2009–2013 relacja między rozpatrywanymi kategoriami spadła o ponad 42% – z 2,6% w 2009 roku do 1,5% w 2013 roku. Najniższy poziom relacji darowizn do zysku brutto odnotowano w 2012 roku.

Wyniki badań dotyczące inicjatyw podejmowanych przez badane banki spółdzielcze oraz udział środków przeznaczanych na wspieranie poszczególnych działań w ogólnej sumie przekazanych środków na te cele przedstawiono na rysunku 5.

RYSUNEK 4. Relacja kwoty przekazanych darowizn na cele społeczne przez badane banki do zysku brutto [%]

Źródło: Badania własne.

RYSUNEK 5. Działania banków spółdzielczych na rzecz społeczności lokalnych

Źródło: Badania własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że aż 27% wszystkich przekazanych środków przez banki spółdzielcze na działalność społeczną zostało przekazanych na działalność organizacji pozarządowych takich jak fundacje, stowarzyszenia i związki, które prowadziły działania na rzecz osób zamieszkujących tereny, na których działał bank. Banki spółdzielcze bardzo chętnie wspierały również działalność oświatową poprzez fundowanie stypendiów, nagród, zakup książek i doposażanie bibliotek i szkół. Ponadto banki spółdzielcze w istotnym zakresie wspierały inicjatywy sportowe, a w szczególności wspierały działalność lokalnych klubów piłkarskich i sportowych oraz dofinansowywały działalność szkolnych klubów sportowych. Równie ważne jest to, że banki spółdzielcze nie koncentrują się tylko na wybranej grupie wspieranych inicjatyw, lecz wpierają ich cały szereg, między innymi inicjatywy kulturalne. Co ciekawe, ponad 11% środków przeznaczanych przez banki spółdzielcze zostało przekazanych na rzecz takich organizacji jak Policja i Straż Pożarna, natomiast kolejne 10% przeznaczono na dofinansowanie inicjatyw podejmowanych przez organizacje religijne, takie jak parafie i stowarzyszenia kościelne. Interesujące i wymagające podkreślenia jest również to, że banki spółdzielcze wspierały inicjatywy podejmowane przez organy samorządowe. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że tylko 2% środków przeznaczanych przez banki spółdzielcze na działalność prospołeczną trafiało do osób fizycznych, co należy uznać za pozytywne zjawisko, ponieważ banki spółdzielcze powinny przyczyniać się do rozwoju całych społeczności i docierać do jak największej liczby ludzi.

WNIOSKI

Mając na uwadze przeprowadzone badania, należy stwierdzić, że banki spółdzielcze w znacznym zakresie wspierają funkcjonowanie społeczności lokalnych, na co wskazuje ogromny wachlarz dofinansowywanych inicjatyw lokalnych, począwszy od działań na rzecz oświaty, kultury poprzez sport i organizacje religijne. Na uwagę zasługuje to, że w latach 2009–2013 banki spółdzielcze podjęły działania mające na celu ograniczenie liczby wspieranych inicjatyw społecznych w formie darowizn na rzecz ich jakości, czego wynikiem było zmniejszenie się liczby wspieranych inicjatyw na rzecz wzrostu przeciętnej kwoty przekazywanej w formie darowizny. Ważne jest również to, że badane banki spółdzielcze mimo trudności finansowych wynikających z kryzysu potrafiły z nich wyjść obronną ręką i nie zapomniały o swojej tradycji, historii oraz społeczeństwach, z których się wywodzą.

Literatura

ALIŃSKA A. 2008: Instytucje mikrofinansowe w lokalnym rozwoju społeczno-gospodarczym. Monografie i Opracowania 558, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.

- BABBIE R.E. 2001: *The Practice of Social Research*, Wadsworth, US.
- BALINA R. 2013: Efektywność banków spółdzielczych w zależności od charakteru prowadzonej działalności, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, T. 15, z. 3.
- BALINA R., KOWALSKI O., RÓŻYŃSKI J., MALESA K. 2014: Trends in Polish cooperative banking sector as seen by its management, *China-USA Business Review*, Vol. 13, no 3.
- CAMPBELL D., MOORE G. & METZGER M. 2002: Corporate philanthropy in the UK 1985–2000: Some empirical findings, *Journal of Business Ethics* 39 (1/2).
- CANNON T. 1992.: *Corporate responsibility*, Pitman Publishing, London.
- CARROLL A. B. 1991: The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34 (4).
- CARROLL A.B. 2004: Managing ethically with global stakeholders: A present and future challenge, *The Academy of Management Executive* 18 (2).
- CHEMMANUR T.J., FULGHIERI P. 1994: Investment bank reputation, information production, and financial intermediation, *Journal of Finance*, March, Vol. 49, no 14.
- FIORDELISI F., SOANA M-G., SCHWIZER P. 2013: The determinants of reputational risk in the banking sector, *Journal of Banking and Finance*, Vol. 37, no 8.
- GOLEC M. 2010: Społeczne uwarunkowania działalności banków spółdzielczych. Banki spółdzielcze w Polsce w warunkach kryzysu finansowego i gospodarczego [red. M. Stefański]. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, Włocławek.
- HAUSNER J. 2008: *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka*. Kraków. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- KORENIK D. 2009: *Odpowiedzialność banku komercyjnego. Próba syntezy*, Difin, Warszawa.
- MCDONALDD L.M., RUNDLE-THIELE S. 2008: Corporate social responsibility and bank customer satisfaction. *International Journal of Bank Marketing* 26: 3.
- MILES L.S., MUNILLA M.P. 2005: The corporate social responsibility continuum as a component of stakeholder theory. *Business and Society Review*, 110 (4).
- SZPRINGER W. 2009: *Społeczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a osłoną socjalną*. Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- STRZELECKI A. 2008: *Aspekty etyczne działalności banków spółdzielczych, [w:] Perspektywy rozwoju spółdzielczości bankowej w Polsce [red. M. Stefański], WSHE, Włocławek*.
- SZAMBELAŃCZYK J. 2006: *Banki Spółdzielcze w Polsce w procesach zmian systemowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) ON THE EXAMPLE OF COOPERATIVE BANKS

Abstract. The paper analyzes the size and scope of the social activities carried out by cooperative banks in the years 2009–2013. Study included 50 cooperative banks operating in Poland. The study showed that during the research coopera-

tive banks led to a significant pro-social activities for local communities range and this activity in 2011–2012 was limited due to the effects of the financial crisis. In addition, studies have shown that cooperative banks to a large extent support the functioning of local communities, as indicated by a huge range of local initiatives funded from the efforts of education, culture through sports and religious organizations.

Key words: corporate social responsibility, cooperative banks, social activities

